

А. М. РИЖКО

**КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ :
ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Досліджено існуючі тлумачення категорії “соціальна відповідальність”. Запропоновано власне визначення змісту поняття корпоративної соціальної відповідальності органу місцевого самоврядування на підставі проведених досліджень.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, корпоративне громадянство, органи місцевого самоврядування, соціальна відповідальність бізнесу, територіальна громада.

The article examines the existing interpretation of the category of “social responsibility”. Based on the research in the article the author gives her own vision of what constitutes corporate social responsibility of local governments.

Key words: corporate social responsibility, corporate citizenship, local governments, corporate social responsibility, local community.

Нова парадигма публічного управління базується на запозиченні передових підходів менеджменту, що передбачає, насамперед, орієнтацію на клієнта-громадянина, підвищення якості надання публічних послуг, роботу в умовах конкурентного середовища, застосування ідеології корпоратизму тощо. Запровадження концепції належного врядування (good governance) дає розуміння того, що суспільство може себе зорганізувати на засадах горизонтальних зв'язків, які виключають використання механізмів примусу і прямого тиску, а суспільні інститути, бізнес і громадськість усвідомлюють свої права, інтереси, прагнуть гарантій рівності та соціальної й економічної справедливості [21; 29].

Сучасну демократичну, соціальну, правову державу неможливо уявити без належної системи місцевого самоврядування. Одним із шляхів підвищення ефективності місцевої влади є впровадження концепції корпоративної соціальної відповідальності місцевого самоврядування.

Світовий досвід свідчить, що ефективна взаємодія місцевої влади, територіальної громади та її окремих членів і бізнесу може бути досягнута через мотивовані форми громадської участі в управлінні на засадах корпоратизму, ідеологія якого передбачає реалізацію основних положень доктрини розгляду муніципального утворення як своєї рідної корпорації [2].

Сьогодні якість муніципального управління залежить від здатності органу муніципального управління підпорядковувати діяльність інтересам громади,

використання в діяльності ринкових підходів, забезпечення високої якості публічних послуг, налагодження партнерських відносин у трикутнику “влада-бізнес-громада”, забезпечення відкритості влади й співучасті громадян в управлінні, постійного вдосконалення менеджменту та розвитку персоналу органу муніципального управління. Корпоративний характер муніципального утворення мотивує розвиток якісно нових відносин у громаді, яка розглядається специфічною корпорацією, в межах якої здійснюється формування спільної власності та встановлення балансу між індивідуальними і колективними інтересами, між економічними та соціальними цілями, перехід до партнерських відносин і розширення меж співпраці [21; 28].

Соціальна відповідальність (держави, бізнесу, людини) як особливий вид суспільних відносин і закономірний результат розвитку соціально орієнтованої економіки є водночас важливим показником економічної, соціальної і політичної зрілості суспільства. В індустріально розвинутому суспільстві з ринковою економікою об’єктивно виникає необхідність переходу до соціально-відповідальних відносин, що обумовлено цілою низкою економічних та соціальних чинників [5]. Рівень розвитку соціальної відповідальності організації різних сфер діяльності є одним з головних факторів добробуту суспільства. Різні значення вкладають у поняття “соціальна відповідальність” в нашій країні та за кордоном [6; 19].

У науковій літературі існує багато визначень поняття “соціальна відповідальність бізнесу” (або “корпоративна соціальна відповідальність” – КСВ). Іноді вони навіть суперечать одне одному [5]. Також інколи КСВ ототожнюють з корпоративним громадянством, благодійністю та іншими дефініціями.

Вагомим внеском у розвиток наукових уявлень про соціальну відповідальність бізнесу стали праці М. Фрідмен, К. Девіс, Ф. Котлер, Х. Гордон Фітч. В Україні ці питання досліджували В. Мандибура, Г. Ракитська, С. Мельник, Д. Баюра, А. Куліш, О. Грішнова, І. Малик, О. Родіонов, О. Зайчук, Н. Волошковець, О. Гуменна, Р. Краплич, М. Саприкіна, В. Воробей, О. Малиновська та ін.

Незважаючи на активізацію наукових розробок питань соціальної відповідальності, теоретична складність поняття і виняткова практична значимість потребують подальших напрацювань. Особливої уваги потребує корпоративна соціальна відповідальність органу місцевого самоврядування, оскільки вона мало досліджена та не існує формалізованого її визначення.

Метою статті є вдосконалення понятійно-категоріального апарату державного управління шляхом надання визначення “корпоративної соціальної відповідальності органу місцевого самоврядування”, сформульованого на основі досліджень існуючих тлумачень “соціальної відповідальності” та її різних дефініцій, а також визначення основних складових корпоративної соціальної відповідальності органу місцевого самоврядування.

А. Куліш визначає соціальну відповідальність як концепцію, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності [5; 26].

На думку Х. Гордон Фітча, соціальна відповідальність – це спроба вирішити соціальні проблеми, які повністю або частково спричинені діяльністю підприємств [4].

М. Кашуба зазначає, що соціальна відповідальність – це певний рівень добровільної участі у вирішенні соціальних проблем, діяльність поза визначені законами квоти чи рамки [8].

За визначенням О. Зайчук, соціальна відповідальність – діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, що характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм та покладенням різноманітних засобів впливу в разі її порушення [7].

О. Родіонов вважає, що соціальна відповідальність – це соціальні відносини й ставлення, що виражають рівень ініціативних зобов'язань організації у сфері соціального захисту працівників й суспільства [20].

Під соціальною відповідальністю доцільно розуміти відповідальність будь-якого соціального суб'єкта перед суспільством за наслідки своїх дій, що мають соціальний характер у будь-якій сфері життєдіяльності [1].

У Стандарті КСО – 2008, соціальна відповідальність визначається, як зобов'язання організації, що враховують прийнятну їй відповідальність за вирішення соціальних проблем свого персоналу, місцевого населення і суспільства в цілому [11].

Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні надає таке поняття: соціальна відповідальність – відповідальність організації за вплив рішень і дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорої та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, у т.ч. здоров'ю і добробуту суспільства; зважає на очікування заінтересованих сторін; відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах [9].

Найбільш широке та універсальне визначення соціальної відповідальності організації будь-якої форми надає міжнародний стандарт ISO 26000:2010 – це відповідальність організації за вплив своїх рішень і діяльності (а саме продукцію і послуги) на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільству, враховує очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству і міжнародним нормам поведінки [16].

Згідно з Американським товариством якості (ASQ) бути соціально відповідальним означає, що люди і організації ведуть себе етично і чутливо до соціальних, культурних, економічних та екологічних проблем [1].

Система соціальної відповідальності бізнесу – це система внутрішніх і зовнішніх по відношенню до підприємства факторів, які стимулюють комерційні підприємства до відповідальності перед своїми стейкхолдерами, тобто перед тими, хто впливає на діяльність компанії і тими, хто підпадає під її вплив. СББ розглядається Центром корпоративного громадянства як сукупність стратегій, практик і програм, які є невід'ємною частиною бізнесових операцій, та як процес прийняття рішень, що підтримується та винагороджується найвищим керівництвом [27] (табл.).

Тлумачення понять КСВ та СВБ

Джерело	Визначення
С. Мельник [10]	КСВ – це сфера діяльності корпорації, компанії, підприємства, фірми, установи, організації, що діє на тристоронній основі (роботодавці, органи виконавчої влади, профспілки) шляхом вирішення соціально значущих проблем як у самому бізнесі, так і за його межами, тобто на муніципальному, регіональному, національному, а іноді й глобальному рівнях; добросовісна ділова практика, розвиток персоналу підприємства, охорона здоров'я працівників і гарантування безпечних умов праці, охорона довкілля, використання ресурсозберігаючих технологій, а також розвиток суспільства на макрорівні, що має на меті як досягнення найвищих результатів та високого рівня конкурентоспроможності, так і забезпечення соціальної злагоди й суспільного розвитку в цілому
Всесвітня бізнесова рада із сталого розвитку [13; 14]	Соціальна корпоративна відповідальність – зобов'язання бізнесу сприяти сталому економічному розвитку, працюючи з найманими працівниками їхніми ролі, місцевою громадою та суспільством загалом з метою покращення якості життя
Організація «Бізнес за соціальну відповідальність» [3]	Корпоративна соціальна відповідальність – таке ведення бізнесу, що задовольняє чи перевищує етичні, юридичні, комерційні та публічні очікування, які суспільство пов'язує з бізнесом. Це визначення дещо ширше, оскільки охоплює прийняття ділових рішень, які б відображали етичні цінності, юридичні вимоги, а також повагу до людей, громад та довкілля
Н. Волошковець [3]	Корпоративна соціальна відповідальність – це вільний вибір на користь зобов'язання підвищувати добробут громади через відповідні підходи до ведення бізнесу, а також надання корпоративних ресурсів
Європейський Альянс КСВ [17]	КСВ – це концепція залучення соціальних і екологічних напрямків у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між усіма зацікавленими сторонами (групами впливу)
Business for social responsibility, 2003 [23]	Політика корпоративної соціальної відповідальності – це взаємопов'язаний набір політик, практик і програм, які інтегровані в процес бізнесу, ланцюжки поставок, процедури прийняття рішень на всіх рівнях компанії і включають відповідальність за поточну і минулу діяльність і майбутній вплив діяльності компанії на зовнішнє середовище
І. Малик [12]	Соціальна відповідальність корпорацій – це система цінностей, властива корпораціям і соціальній складовій інституційного середовища України, вона є одним з базових механізмів реалізації демократичних цінностей в управлінні компаніями на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях. Дотримання соціальної відповідальності на всіх економічних рівнях (макро-, мезо-, мікроекономічному рівні) дозволить здійснювати ефективне управління на рівні від окремого підприємства до рівня держави, і забезпечить економічний, науково-технічний, соціальний та культурний розвиток
В. Воробей [3; 26]	Соціальна відповідальність компаній – це спосіб управління бізнес-процесами з метою забезпечення позитивного впливу на суспільство
Всесвітня ділова рада за стабільний розвиток (WBCSD) [3; 26]	Соціальна відповідальність компаній – це довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно покращуючи якість життя працівників та їх родин, громади й суспільства загалом
М. Фрідмен [3; 26]	СВБ полягає у зростанні і максимізації прибутку. Доктрина соціальної відповідальності сильніше за все інше може підірвати основи вільного суспільства. Єдина відповідальність корпорацій полягає у вилученні прибутку для акціонерів

Джерело	Визначення
Меморандум про СВБ [15; 24; 26]	СВБ – відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, споживачів, працівників, партнерів, активна соціальна позиція компанії, яка полягає у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем
О. Гуменна [26]	СВБ – це політика, яка свідомо і цілеспрямовано обирається компанією для того, щоб не просто існувати (отримувати прибуток), а зробити свій позитивний внесок у розвиток сучасного суспільства
Міжнародний форум лідерів бізнесу (IBLF) [26]	СВБ – сприяння відповідальній діловій практиці, яка дає вигоду бізнесу та суспільству й допомагає досягти соціального, економічного та екологічного усталеного розвитку через максимальне збільшення позитивного впливу бізнесу на суспільство з одночасною мінімізацією негативного впливу
О. Грішнова [5]	Соціальна відповідальність бізнесу – це відповідність компанії за суспільну користь своєї діяльності перед усіма людьми та організаціями, з якими вона взаємодіє в процесі функціонування, та перед суспільством загалом
Зелена книга Європейського союзу [12; 13]	СВБ означає «інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у щоденну комерційну діяльність підприємств та в їхню взаємодію з зацікавленими сторонами на добровільній основі»
Бізнес задля соціальної відповідальності (BSR) [13]	СВБ означає «досягнення комерційного успіху засобами, які передбачають дотримання моральних цінностей та повагу до людей, спільнот і навколишнього середовища»
Ірина Шейко [30]	СВБ – концепція ведення бізнесу, яка має в основі повагу та турботу за зацікавленими суспільними групами (так званими стейкхолдерами)
Green Paper EC «Promoting a European Framework for CSR» [25]	СВБ – це концепція залучення соціальних і екологічних аспектів у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між різними зацікавленими сторонами (групами впливу)
Американська компанія Harris Interactive [13]	Соціально відповідальний бізнес – це бізнес, в результаті якого витрають всі: і бізнес, який має лояльного споживача, відданий персонал, репутацію, стабільну позицію на ринку, а, отже – збільшення прибутку, і суспільство, яке має можливість сталого розвитку
Думка учасників Міжнародного форуму лідерів бізнесу [13].	СВБ – сприяння відповідальній діловій практиці, яка дає вигоду бізнесу та суспільству та допомагає досягти соціального, економічного та екологічного сталого розвитку через максимальне збільшення позитивного впливу бізнесу на суспільство з одночасною мінімізацією його негативного впливу
Р. Краплич [12; 13].	Соціальної відповідальності бізнесу як відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному існуванні та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем
К. Девіс [13].	Соціальна відповідальність бізнесу – внесок, який здійснює компанія в суспільство за допомогою її основної діяльності, соціальних інвестицій, філантропії і з урахуванням пріоритетів державної соціальної політики
Ф. Котлер [12]	Соціальна відповідальність бізнесу – це вільний вибір корпорації в інтересах зобов'язання підвищувати добробут суспільства через відповідні підходи до ведення бізнесу та надання корпоративних ресурсів
Центр корпоративного Громадянства [27]	СВБ – це ринковий інструмент захисту інтересів економічно та соціально незахищених груп (стейкхолдерів комерційного підприємства) і механізм залучення додаткових ресурсів для соціального розвитку та захисту навколишнього середовища

Корпоративне громадянство є більш широким поняттям, ніж КСВ і разом із включенням у стратегічні цілі підприємницької діяльності норм і принципів соціально відповідального бізнесу наполягає на важливості взаємовідносин між бізнесом, владою, структурами громадянського суспільства, окремими громадянами у вирішенні суспільно значущих питань на умовах соціального діалогу і взаємоповаги [22].

Представники органів державної влади розуміють корпоративну соціальну відповідальність як зовнішню функцію, а саме: контролювання та здійснення моніторингу, але в той же час вони не сприймають внутрішню соціальну відповідальність у рамках самої організації. Цікавим є приклад упровадження гарних “трудових практик”, де свою роль державні структури відіграють завдяки регіональним угодам, роботі державних соціальних інспекторів, але не згадується той факт, що держава є найбільшим роботодавцем, і ставлення до своїх співробітників є ключовим у сфері соціальної відповідальності. Таким чином, в Україні серед представників органів державної влади розуміння й практичне впровадження основних компонентів соціальної відповідальності в більшості випадків збігаються зі спрямованістю та основними функціями їх організацій [10].

На підставі проведеного дослідження та урахування специфіку місцевого самоврядування, пропонується таке визначення: корпоративна соціальна відповідальність органу місцевого самоврядування – це сучасний демократичний стиль діяльності представницьких і виконавчих органів самоврядної влади й управління, який безпосередньо і опосередковано (через втілені принципи, організаційну культуру, засоби взаємодії з громадою тощо) передбачає вимогу щодо наявності в усіх управлінських рішеннях вектору спрямованості на сталий розвиток та добробут членів територіальної громади, бізнесу на відповідній території, персоналу управління та суспільства в цілому.

Перспективою подальшого дослідження є розгляд корпоративної соціальної відповідальності на декількох рівнях місцевого самоврядування та формування таких категорій, як корпоративна соціальна відповідальність територіальної громади та корпоративна соціальна відповідальність працівника органу місцевого самоврядування.

Література:

1. *Аникеева О. П.* Дефиниция социальной ответственности в контексте социологического знания / О. П. Аникеева, Л. М. Симонова, Э. М. Лимонова // Социология : Вестник Тюменского государственного университета. – 2011. – № 8. – Режим доступа : <http://www.utmn.ru/docs/5237.pdf>.

2. *Бобровська О. Ю.* Теоретико-методологічні засади запровадження корпоративних відносин в управління розвитком муніципальних утворень : дис. ... д. держ.упр. : спец. 25.00.04 “Місьцеве самоврядування” / О. Ю. Бобровська. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – 436 с.

3. *Волосковець Н. Ю.* Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки / Н. Ю. Волосковець // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17/stat_17/20.pdf.
4. *Гальчак Х. Р.* Соціальна відповідальність бізнесу в ринкових умовах господарювання. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2011_698/20.pdf.
5. *Грішнова О.* Соціальна відповідальність бізнесу : сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні / О. Грішнова // Україна : аспекти праці. – 2010. – № 7. – С. 3–8.
6. За соціально-відповідальний бізнес замовте слово... – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/articles/1953/>.
7. *Зайчук О. В.* Теорія держави і права : Академічний курс : Підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : ЮрінкомІнтер, 2006. – Режим доступу : http://ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/2401.htm
8. *Кашуба М.* Соціальна відповідальність бізнесу. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Mandriv/2008_4/Kachuba.pdf.
9. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні : Портал Спільноти Соціально Відповідального Бізнесу. – Режим доступу : <http://www.svb.org.ua>.
10. Корпоративна соціальна відповідальність : моделі та управлінська практика : посібник / М. А. Саприкіна, О. Ляшенко, М. А. Саєнсує [та ін.] – К. : Фарбований лис”, 2011. – 480 с.
11. КСО – 2008. Социальная ответственность организации. Требования / Всерос. орг. Качества ; Укр. асоц. качества ; Междунар. асоц. менеджеров и аудиторов качества. – Введен впервые 12–15–2008. – М. : ВОК ; УАК ; МАМАК, 2008. – 13 с.
12. *Малик И. П.* Развитие социальной ответственности бизнеса в Украине / И. П. Малик // Економічний простір. – 2008. – № 13. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_13/malik.pdf.
13. *Малик И. П.* Соціальна відповідальність корпорацій в Україні. – Режим доступу : http://economy.kpi.ua/files/files/30_kpi_2008.pdf.
14. *Маліновська О. Я.* Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: етапи становлення / О. Я. Маліновська // Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі : зб. наук.-техн. пр. – Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.6. – С. 200–204.
15. *Маматова Т. В.* Соціальна відповідальність органів муніципального управління в контексті забезпечення сталого розвитку територій / Т. В. Маматова // Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 жовт. 2010 р., м. Дніпропетровськ ; за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – С. 206–207.
16. Новий міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000. – Режим доступу : <http://www.bcdst.kiev.ua/index.php/news/1-latest-news/56—iso-26000>.

17. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / кол. авт. : О. Лазоренко, Р. Лазоренко [та ін.]. – К. : Енергія, 2008. – 96 с.

18. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3266/IV. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

19. Рижко А. М. Особливості застосування міжнародних стандартів в муніципальному управлінні / А. М. Рижко // Державне регулювання соціального підприємництва та соціально-відповідального бізнесу : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 25 лист. 2011 р. ; за заг. ред. О. Ю. Амосова. – Х. : С.А.М., 2011. – С. 228–231.

20. Родіонов О. В. Формування концепції соціальної відповідальності підприємства / О. В. Родіонов. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/vsunud/2009-6E/09rovsvp.htm>.

21. Сергієнко Е. О. Організаційна культура як фактор підвищення якості муніципального управління : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.04 / Е. О. Сергієнко. – Дніпропетр., 2011. – 20 с.

22. Сиченко О. О. Концепція корпоративного громадянства в контексті державної соціальної політики / О. О. Сиченко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Patp/2011_2/11soodsp.pdf.

23. Социальная ответственность компаний – опыт Запада и России. – Режим доступа : <http://www.csrjournal.com/lib/analyticarticle/1075-socialnaja-otvetstvennost-kompanijj-opyt-zapada-i.html>.

24. Соціально відповідальний бізнес в Україні : портал Спільноти Соціально Відповідального Бізнесу. – Режим доступу : <http://www.svb.org.ua>.

25. Соціальна відповідальність бізнесу. Українські реалії та перспектив // Інформаційно-аналітичний матеріал : портал спільноти соціально відповідального бізнесу. – Режим доступу : <http://www.svb.org.ua>.

26. Феценко О. М. Соціальна відповідальність бізнесу як ключовий фактор взаємодії між місцевим бізнесом, владою та громадою / О. М. Феценко, Ю. Г. Горященко // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 172–178.

27. Центр Корпоративного Громадянства. – Режим доступу : <http://www.corporate-citizen.org.ua/>.

28. Шаров Ю. Інноваційні інструменти публічного врядування: європейський контекст / Ю. Шаров // Публічне управління: теорія та практика. – 2010. – Вип. 1. – С. 5–9.

29. Шаров Ю. П. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень / Ю. П. Лазоренко, І. А. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2010. – 1 (4). – С. 295–304.

30. Шейко І. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: економічний аспект. – Режим доступу : old.pinchukfund.org/storage/.../493.doc.

Надійшла до редколегії 14.01.2013 р.